

JÎYANA ZOZNÎYÊ LÎ COLEMÊRGÊ

Haci Tansu

Zanîngeha Colemêrgê/ Turkîya

PUXTE:

Armanca vê lêkolînê ew e ku rewşa çandî û folklorîk ya jiyana nîvkoçerî ya Kurdên Colemêrgê ku li çiya û zozanên bilind ên erdnîgariya Kurdistan da, beşeke girîng a wê bi zozanê bilind nîşan biden. Jiyan çandî û folklorî ya gelê Colemêrgê ku di dîrokê de bi xwezayê re girêdayî jiyana xwe, di nava sînoren ku bi çiyayên bilind, asteng û geliyên kûr û dijwar hatine diyarkirin de. Jî pêşketina xwe ya bêhempa nîşan daye. Ji ber ku gelên ku li herêmeke erdnîgarî ya çiyayî û asê dijiyan, nikarîbûn bi civakên li herêmên din re zêde jiyanê parve bikin. Di heman demê de avahiya xwe ya hûnere, çandê û jiyana folklorîk jî di çarçoveya nîrxên civaka xwe da ava kirîne. Çawa ku di jiyana niştעיhbûyî de ew jîyana girîng dumandîye, ev hêmanên çandî jî di jiyana jiyana nîvkoçerî de zindî hatine parastin û heta îro jî berdewam kirine. Ji bo ku jiyanêke wiha bêhempa û çanda ku diafirîne tune bibin, em xebatên xwe yê qadê bi taybetî li çiyayên Colemêrgê bi dîmen û bi nivîskî tomar dikin. Bi vî awayî, di encama lêkolînê me yê meydanî de, jiyana zomehîyan a kurdên Colemêrgê û hêmanên folklorîk ên ku tê de hene, wê derbêxine holê. Di dema xebatê de em rastî zehmetiyên zozanîyê, li herêmên çiyayî yê ku em rastî her cure zehmetiyên erdnîgarî hatin. Em bi gelê xwe yê li zozanên bilind ên li herêma Colemêrgê dijîn re hatin cem hev û bi veguherîna li herêmê re hevdiştin pêk anîn. Ji bo ku em hemû hûngiliyên jiyana zozanê çiyayê bilind ji dest nedin me bi şev li her zozanê xebatê xwe domandin. Bi taybetî li herêmên ku piraniya xelkê lê diçin, li ser jîyanên folklorîk ên ku di jiyana kesên veguhêz de cih digirin û bi çûna zozanên Berçelan, Deştê Mergan, Feraşîn, Balaa, Deştê Nebirnav, Qirnêse, Golan, Mêrgezêr, Mendênî re dibin çand, lêkolîn hatine kirin. Ji bu vê xebatê, em hemu demên cuda yê salê de zozanan di geriyan me lêkolîn kir. Di xebat û lêkolînê zozanîyê de, bi balkişandina li ser hemû hûngiliyên jiyana çandî, ku ser naverok û hesasiyeta jîyan û çandê de bal hat kişandin. Di lêkolînê xwe de me dît ku di çanda geleri de gelek taybetmendî û taybetmendiyên xwe yê herî grîng hene û em fam dikin ku ev taybetmendî dogmatîk in. Di encama vê yekê de em bi zelalî dibînin ku Colemêrg ku li herêma herî bilind, herî çiyayî û bedew a erdnîgariya Kurdistanê ye, bi pêkhatiya erdnîgarî, bi çanda xwe ya bêhempa, bi jiyana folklorî û bi kesayetiyên xwe yê edebî xwedî cihekî girîng e. Li erdnîgariya bi çiya û zozanê bilind, şert û mercên jiyana nîvkoçerî jî bû sedema pêkhatina çandekê di nava xwe de ye. Li herêmên ku sewalkarî lê zêde, kesên ku zivistanan li bajar, bajarok û gundan dijîn, havînan koçî herêmên bilind û zozanan dikin û li wir wek zozan tên bikaranîn. Welatîyên ku salê nêzî pênc mehên xwe li zozanan derbas dikin, ji bilî jiyana bilindahîyan weke jiyana rûniştî, dawet, nîşan, sersaxiyê û rojên xwe yê taybet pêk tînin. Di jiyana zozanî da, beşek ji jiyana folklorîk û çend roj û hefteyên girîng hene ku bûne parçeyek çandê. Her yek ji van rojan weke

coşekê tê pîrozkirin. Mînakên van rojên ku wek rîtuêlan ten pîrozkirin Berxbir û Berx Şûne. Di kar û jiyana rojane ya jinan de Pez dutin /bêrîvanî weke ayîneke asayî, lê çandî ya rojane tê kirin. Pez dutin li Colemêrg û zozan wê bi zibare û hevkarîyê tê kirin. Zarokên ku li bajêr bi topê dilîzin, zozanan bi daran di destên xwe de bi wek topê ya bi navê "Gok" a ji hiriya pez a li zozanên bilind hatiye çêkirin, li topê dilîzin. An jî, du tîmên ji hev cihê çêdikin û bi sê-çar tîmên hevdu bi daran ducar di destên xwe de davêjin ser piştê keran û dihêlin tîma dijber derbas bibe. Ev lîstik jî nîşan dide ku her zarokek çiqas siwarekî baş e, bi çi qas jêhatî daran diavêjin destên xwe û her yek ji wan lîstikvanek baş e. Di heman demê de lîstikên wek Kêl û Vêlanê lîstikên zarok, jin û mêran bi hev re tene leyîstin. Em ê li jêr bi berfirehî li ser rengîniya hêmanên çandê û jiyana jinan a di veguheztinê de û lîstikên zarokan de hûrgulî bidin. Di encamê de, di vê lêkolînê de hewl hat dayîn ku aliyên çandî û folklorî yên jiyana nîvkoçerî ya Kurdên Colemêrgê û bi taybetî jî beşên vê jiyana li zozanan bîn eşkerekin.

Peyvên Serekî: *Colemêrg, Deşt, Jiyana Civakî. Gelzanî.*



Çand, renga, zimane, exlaq, jiyane û armanca hebûna mirovan e. Mijarên jiyana civakan ji aliyê çandê ve tînin avakirin. Civakên xwedî çandên dewlemend di her warê jiyane de cûdahiyekê çêdikin. Kurd jî xwediyê çandekê wisa pirreng û dewlemend in ku di her aliyê jiyane de xwe di nav damarên civakê de dide hîskirin. Li erdnîgariyên ku mirov lê dijîn çand, huner û jiyana jî bi vî rengî tê avakirin. Li gel avahiya wî ya fîzîkî, cîhana hestî, tendurustiya derûnî, pêşketina çandî û hêmanên jiyana jî bi vî rengî pêş dikeve. Colemêrg, herêmeke bi çiyayên bilind, geliyên kûr, zinar û berojên asê, cemedên bi milyon salî, çemên mezin, robar û deştên bilind ên bi ava paqij û geş, di dîrokê de bûye yek ji navendên jiyana nîvkoçerîyê. Jiyana nîvkoçerîyêda ya herî girîng ewe ku civakjiyana komînale. Hemi demen jîyanê û xebatê xwe yê rojane jî wek zibare çêdiken. Lê belê alîkariya civakî di civakên biçûk de û bi taybetî jî li herêman ku şert û mercên xwezayî lê dijwar de cihekî girîng digire. Gelên ku beşeke girîng a jiyana xwe li çiyayên bilind ên Colemêrgê dijîn, jiyana komunal jî kirine çand. Ya herî mezin dawet, eyîd û çalakîyên çandî yên ku cihê xwe di civakê de wînda nekiri ne. Aliyekî din jî, karê nîvkoçerîyê da avakirina Zozan jî wek zibarekê tîne çêkirin. Ji ber vê sedemê di jiyana

kurdên herêma Colemêrgê de nîvkoçerî cihêkî girîng digire. Di jiyana komînal de têkiliyên mirovan û diyardeya alîkariya civakê dibe parçeyek ji çandê. Li erdnîgariyeke bi şert û mercên zehmet ên erdnîgarî, deştên çiyayî û bilind, şert û mercên jiyana mirovên nîvkoçer jî di nava xwe de dibe sedemekê pêkhatina çandekê kûr û binecih. Li herêmên Colemêrgê yên ku sewalkarî lê zêde, gel zivistanê li bajar, bajarok û gundan dijîn, mehêt havînan di çine herêmên bilind û zozanan jîyana xwe wan bilindahîyêt çîyayên Colemêrgê di borînin. Welatîyên ku salê nêzî pênc mehan li zozanan derbas dikin, wekî bajar, bajarok û gundan da jiyana xwe ya folklorik, rojê teybet dawet, nişan, sersaxiyê û rojên xwe yên girîn jî li zozanê derdorên çîyayên bilind jî li jiyana zomehî da pêk tînin. Ji ber vê sedemê, li zozanên ku jîngeha mirovên lê bijîn, li gorî hin planan niştêcîh têne saz kirin.



Zoma Qirnêse

Cihê ku zozan lê bê avakirin ji berê ve tê diyarkirin. Cihê zozanan li gorî hewcedariyên gel û ajalên ku dê têr bikin tê biryarkirin û rewşa erdnîgariya herêmê ku dê çadir lê bîn vedan jiyana berdewam bike. Bê guman, veguherînên demsalî jî têne hesibandin. Cihê ku wê zozan bihên avakirin bi giştî qûntarên başûr an rojhilat e. Di hin pêwîstîyan de, bicîhkirin dikare li gorî rêça rojavabûnê were çêkirin. Lê heta ku şert û mercên awarte nebin, li qûntarên bakur ku em jê re dibêjin "nizar" zozan çênabin. Lêbelê, zoznîyêt şeve zû di radizên, serê sibê zû şiyar dibin û tîrêjên yekem ên rojê dixebitin. Ev rewş husa dike ku tîrêjên rojê yên ewil li hundirê konan dikevin û sarbûna hewayê hênîk a li zozanê ji hundirê kon derdikeve. Ji ber vê sedemê jî qaîdeyek heye ku li ber rojê kon bîn vedan. Her wiha divê li herêma ku zozan lê bê avakirin, av û debar têra gel û pezên ku dê têr bikin hebe. Rewşa veguhezîna zozanan, ber bi zozanê dî û gundan bajarên din ên herêmê jî li ber çavan tê girtin. Dema ku şert û mercên avakirina zozanan pêk hatin, gel bi hev re ji jiyana rûniştî, ber bi koça zozanan dikin. Gelê ku herî kêr pênc mehên salê wê li zozanan derbas bikin, beriya koçberiyê amadekariyên binecih dikin. Kon tîrê raçandin, xalîçeyên û berikên ku dê ji bo zomê biçin cuda têne danîn, doşekên nivînan, dergûşên zarokan heke hebin û cil tîr amadekirin. Ji bilî kelûpelên milbexê yên ku di zomê de têne bikar anîn, destar, meşk, dezgahê berikan, jen, teşî, ji bo tevin çekirine amîretê tevni û hilberîna yên ku berdest kêr nakin. Ji ber ku her yek ji van amîretan amûreke bêdawî ya jiyana zozanane; Piştî ku hemû

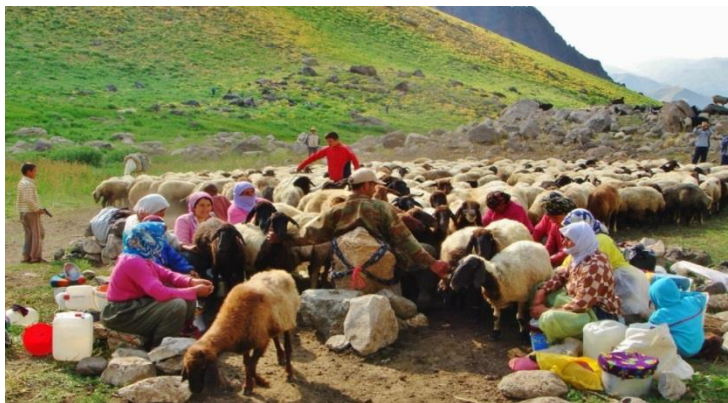
amadekarî qediyan, zomeyî hemû diçin zomê. Li vir pêdiviya jiyana komînal derdikeve holê. Hema bêje kes bi tena serê xwe konê xwe navedet. Bi vî awayî hemû kon bi rêk û pêk hewre tene vedan. Dema ku mêrên zomê bi dorê hewl didin ku konan vekin, jin karê danîn, bi rêkûpêkkirin û çêkirina parçeyên di hundirê konan de dikin. Her çiqas vekirina konan di rojekê de biqede jî, çêkirina hundirê konan çend rojan digire. Di demên kevnare de, li her malê konên reş/reşmal ên mezin ku em jê re dibêjin “kon” ji mûyê bizinê hatine çêkirin vedidan. Hundirê van konan bi dabeşkirina cudahî dihat bikaranîn. Niha bi giştî her malek du çadiran vediden yan jî çadireke mezin tê danîn û nîveka vî çadîrî bi mêrzekan hatiye dabeşkirin. Niha jî şûna konên reş ên kevn de konên ji pate û qumaşên mîna wan hatine çêkirin hatine danîn.



Zoma Qirnêse

Dema me li ser vê pirsê pirsî, gotin ku konên heyî di warê bikaranîn, berhevkirin û veguestinê de ji yên berê hêsantir in. Malbatên ku du konên cuda vedane, konekî ji bo karê rojane, rûniştin, xwaringeh û milbexê, konê duyemîn jî bi piranî weke cihê civînên êvarê, mazûvaniya mêvanan û razanê tê bikaranîn. Colemêrgê de çawa ku bajêran ji bo mêvanan qada teybet tê avakirin, zozanan jî konê mêvanan cûda tê danîn. Li gel rûniştina zozanê xebatên din ên hemwext jî tên kirin. Karên malê, dutîna pez, hilberîna penîr, mast, nîvîşk û şolên di devam dike. Mijûlahîya rojê, xebat û şolêt zor zehmet westîyaneke giran têxîte ser mirovan. Piştî we westîyanê êvaran zalamêt zomê konekê berhevdibin. Ser pelêt tenûrê çayê têtê çêkirin û gûz, hingivîn û kêfa çayê sohbetên kûr tên kirin; Niha li zozanê bilind, li çiyayan û li qiraxên zozanan jiyana bi xwezayê ve girêdayî berdewam dike. Zilam her êvar di çadirekê de kom dibin, lîstikên curbicur dilîzin, çîrokan vedibêjin û bi beşdarbûna zarokan a lîstikan kêfa xwe dikin. Dema ku jinên zomê tenûrê li derve li qadeke hevpar çêdikin û li wir bi hev re nan lê dipêjin, di hundirê her konê de tenûrên piçûktir tên çêkirin. Ev tenûr çandeke bingehîye û qadeke ku aliyê bedew ê jiyana di afirîne. Di kon de tenûra ji aliyê jinên malê ve danê êvarê tê vêxistin. Xwarin hem di wê tenûrê de, hem jî di ser kuçkê kevirî li ber konan hatine çêkirin, tene pijartin. Lê tenûra di kon de jî wek cureyekî sobeyê ye. Piştî ku agirê tenûran vemirî û şewat bibe êgir, pêwîst e hundirê kon were germkirin, çay were çêkirin û ji bo danê êvarê were amadekirin. Piştî ku tenûra nava kon vemirî,

agirê wê bîne pel wê gavê kûrsîyê danene ser tenûrê. Kûrsi Ji sohbetên girîng ên jiyana zomê, biryarên hevpar ên tene girtin, dawet, xêr û şerên ku bên kirin, daxwaza keçekê, diyarkirina dema dawetê, bikaranîna qadên zomê, tiştên ku di dema xwe de bên tayînkirin li runîştina derdorê kûrsîyê tene ziman û biryar didin. Ew cihê ku dorê kûrsîyê tê runîştin, rojên taybetî, serdanên li zozanê nêzik û hewildan û tekilîyên bên kirin ser vê sohbetê kûrsîyê tene ziman û ev sohbetene hewayek germ û dostane tê afirandin ku her tiştê ku tê axaftin tê de biryar tê girtin. Me jî xwest cihê Kûrsîyê di nava malê de bibînin. Li ser tenûrê di kon de maseya darîn a bi navê Kursî tê danîn. Ev kûrsi xwedî lingên kurte. Li ser masê berik û betanî danîne. Dema ku agir û plêt tenûrê hêdî hêdî wemirin, her kes, bi taybetî jî zarok, li dora vê gotarê dicivin. Niştecihên malbatê li derdorê tenûrê rûniştine û lingên xwe di hundirê tenûrê de daliqînin, ser çokê xwe berikê ser kûrsîyê ratêxin. Di vê rewşê de, germa ji tenûrê dest pê dike laş germ dike. Bê guman, ji bilî çaya germ, gûz û hingiv, axaftinên kûr yek ji aliyên herî balkêş ên jiyana zozanan xweş dike. Di hewayê hênîk, carinan jî sar û bilind de, zarokên ku bi germahiya kûrsîyê germ dibin, di nav nivînên xwe de tene hiştin, herikîna jiyane bi ronahiya serê sibê ji nû ve dest pê dike. Niha jîyana zozanan bi parvekirina giran a ked û karên wan yê zor zehmetve ên çandî jî didome. Bi taybetî jî bandora jinê ya di vê xalê de bingehek rast û mijara sereke pêk tîne. Li vê erdnîgariyê gotina “Jin Rojê Didin” derket holê. Jin berî hilatîna rojê radibin. Di dema xebatê û lêkolîna xwe ya zozanan de, dema em serê sibê zû ji xew radibin li ser zozanê Berçelanê ku em sê şevan lê diman, em dibin şahid ku jinên zozanan bi hev re nan li tenûrê dipêjin. Bi berbanga sibê re, bêhna nanê ku di tenûrê de tê pijandin, bi kêf bû. Ji bo malbatên ku dê sibê zû ji xew şiyar bibin, ji bo taştê xwarin û vexwarina wan a şîr û çayê tê kelandin. Bi penîr, mast û rûnê ku ji roja berê çekirine û herwiha bi Soxetan (mastê pîvaz, giya û rûn) ku taybetiya Colemêrgiyan e taştêyêke xweş a zomê tê amadekirin. Bi vî awayî bezîna xebatê rojane ya jinan dest pê dike. Helbet di jiyana jinên zozanan, Bêrîvanî û dutina pez jî rojane ye, lê ew jî dîmeneke çandî ye. Pez dutin li Colemêrg û zozanên wê bi ferman û hevkarîyê tê kirin.



Zozana Berçelan

Pez dutin li gorî demsalê rojê carekê an du danan tê kirin. Pêş amadekirina jinan li cih û demên ku rojê du caran pez bête dutin zûtir dest pê dike. Piştî taştê, ji xeynî amedekariyên firavîne, amedekariyên dutinê tê kirin. Satil, gozik, meşk, zerîk û

amanê ku ji bo şîri bîn bikaranîn tîn amadekirin. Jin li bêrê benda hatina keriyên pezi di mînin. Pezên ku ji çîyan tîn û bi şev ji aliyê şivanan ve diçêre, tînin herêma ku jê re dibêjin bêre. Qada bêrê ji berê ve hatiye amadekirin û cihê ku her Bêrîvanekê lê rûdinê hatiye diyarkirin û cihê Ser Berî jî bi awayekî ku wek kursiyê desthilatdariyê hatiye rêzêkirin. Serê Berî (rêveberiya berîvanîyê) bi gelemperî ser şivan e. Amadekirina qada bêrê jî bi awayekî ku rehetiya jin û şivanên ku dê bixebitin tê kirin. Temen kerê kevîran yê mezî bi qasî du metreyan li hember hev tîne danandin, qada navîn vala dihele. Bi navbeyna bêrîvanan nîv metre di navberê de li kêleka hev hatiye rêzêkirin. Li Serê Bêriyê, dema ku bi şiklê ovalî hatibû avakirin, ji perçeyên kevîrên mezintir û berekî mezî ku piştî xwe pê ve paldetê, cihê rûniştinê tê amadekirin. Cihê kû bêrîvan û ser bêrî lê di runên mînderk, mêzerk, berikan ve tîne rawêxistin. Li vê awayî êdî cihê bêrîvan û ser bêrîyan amadeye. Nav bêriyê usulek heye ew jî tu bêrî cihê bêriya din nadirune. Dema ku jin cihê xwe di cih de digirin, mêr jî ji bo ku pez bikeve herêmê û bi cih bibin. Ser bêrî mîna dîrektîfa orkestrayê gazî pez dike ku pez bihête dutinê. Pêxistina zimanekî ku di navbera şivan û pez de têkilî çêbike, pezên ku her emrê şivanan pêk tînin, ew qas bi vê bûyera rotîn aşîbin ku li ser bangawaziyê ber bi bêriyê ve diçin. Dema dutina pez dest pê dike, pez ji qada fireh tînin qada teng a ku bêrîvan lê rûniştî. Sere şivan an jî ser bêrî her peze ku tê nas dike, bi stûyê pez digire û dide xwediyê wê, yê ku dê bidoşe. Dema ku pez dutin dest pêdike, her mî an bizin bi rêzê da tê. Bi vî awayî ev çerx bi qasî sê saetan digire. Dema ku berê şîrê peze di nav meşk/çerm de dihate kirin, niha gozikên plastîk li şûna cil û bergan hatine girtin û şîr tê dagirtin û piştî şîrdanê dibin konan. Gava ku keriyê peki têtê bêrê, her kerek pez nêzîkî hezar peze.



Zozana Berçelan

Ya girîn ewe ku ser bêrî û berîvan pezî hemîyan dinasin. Ser bêrî serê mihê digirî û di gehînite destê bêrîvanê. Ev mijare hem rengvedaneke jîyanêye, hem jî buye mijara çandê û keltûreke nav mîletî. Lê belê ez dixwazim diyar bikim ku di dema beriyê de ya pêwîst û yê herî zêde jî dimeşin zarok in. Ji ber ku zarok di dema berê de lîstikên curbecur dilîzin, di heman demê de pez an bizinên ku ji ber bêrê reviyane digrin û dîsa tînin nav bêrê. Di dema bêrê da bizin bi gelemperî ji nav bêrê direvin. Paşê ew li ser zarokan e. Zarokên ku bizin an jî miyên ku ji dutinê revîyan digrin û tînin nav keriyê pez.

Zarok vê rewşê wek leyîzekê tinine cih. Dema ku beşeke girîng a jiyana li zozanan bi rengê komînê tê jiyandin, mînakê vê ya herî cûda jî bi ber bêrê pez dutine. Jin, mêr û zarok hemû bi hev re mîna ku li gorî rêgezên ji berê diyarkirî û dabeşkirina kar tevdiagerin û bi pêkanîna rîtualek rasteqîn bi dawî dibin. Bêrî yek ji nîşaneyê herî girîng e ku xebatên bi rêbaza jiyana hevpar a kolektîf bi lez û bez bi encam dibin. Piştî bêrê, şîrê ku di konan de tê kirin, di destên jin ên jêhatî de tê hiştin û dibe berhemên weke penîr, jajî, mast û rûn. Ji aliyekê ve şîrê ku ji berê ve hatiye parzûnkirin di mencilokên mezin ên li ser kuçkan tên kelandin, li aliyê din jî pancar û giyayên curbecur ên ku ji çiyayan hatine berhevkerin tên kelandin ji bo nav penîr tene amadekirin.



Zozana Berçelan

Giyayên ku bi awayekî xwezayî li çiya û geliyan şîn dibin di çanda zozanîyê de Colemêrgê de cihekî girîng digirin. Helbet ev giya di jiyana rojane de hem di xwarinên cûrbecûr de, hem jî di penîr, lor û jajî de tene bikar anîn. Li bajar û gundên derdora Colemêrgê û li herêmên din ên ku Kurd lê dijîn, giyayê ku em dibêjinê şîrk ji bo nav penîr da zede tê emelkirin. Ev giya ji ber ku bêhneke tûj heye ji aliyê welatîyên Colemêrgê ve nayê emelkirin. Giyayên xweştir û bi qîmettir ên ku li çiyayan çêdibin tên berhevkerin. Mînak, giyayê Mendê ku herî zêde li zozanê Mergan û Bala yê li qûntara Çiyayê Cîlo yê Colemêrgê tê dîtin. Mendê ku li qûntarên cemedên çiyayê Cîlo şîn dibe û bi helîna avên cemedê tê xwarin û riwekên curbecur ên ku di xwarinê de tên bikaranîn. Yek ji wan giyayeke herî xweş û bi qîmet e. Giyayên ku li van zozanan tên komkirin ji bo di penîrên ku bêne çêkirin û bi kelandinê tên bikaranîn. Yek ji giyayên girîng ên ku kurdên Colemêrgê bikar tînin Siyabo ye. Li aliyê din nebata Siyabo li Helêl, Gova Sade, Feraşîn, Berçelan, Kanî Mehanan û zozanê bilind bi vî rengî di çêkirina penîr de pir tê bikaranîn. Helbet nebatên ku li van çiyayan şîn dibin û di çêkirina penîr de tên bikaranîn tenê bi Siyabo û Mendê nînin. Giyayên curbecur ên wekî siyabo, mende, suwe, kewzan, birîndar, heliz, catre jî ji aliyê gelê Colemêrgê ve tên bikaranîn. Ev nebatên ku me behs kirin jî di xwarinên cûrbecûr de tene bikar anîn. Hinek tên tîrşkirin û wek xwarina zivistanê tên bikaranîn; Piştî ku giyayên ku li penîrê bîn zêdekirin tên amadekirin, bi şîrê ku niha sar bûye re tê hev. Bi vî awayî dem hatiye ku bibe penîrê ku bi pîrbûna çiyayên Colemêrgê hatî çêkirin. Yek ji berhemên herî bi qîmet ên zozana yek jî rûnê nîvîşke. Ji bo

ku rûnê nîvîş bihête çêkirin, pêdivî ye ku Meşk hebe. Ji demên berê ve gelê Colemêrgê di rûnê nîvîş li zozanan de meşk bikar tînin. Meşk bi gelemperî ji çermê bizin an pez têne çêkirin. Lêbelê, sêpêkek bi navê "Se Perk" ji bo xebitandina meşkê tê bikar anîn. Sê stûnên cuda yên bi dirêjahiya nêzî du metreyan ji bo sêpê hatine amadekirin. Yek dawîya stûnên ku bi serîkê wan du çik kirî bi hev ve têne girêdan û li jorê têne girêdan. Piştî ku sêpê tê danîn mast û ser tûyê ji roja berê hatiye amadekirin tijî meşkê dikin. Piştî ku devê meşkê dagirtî zexm tê girêdan, bi werîskan ve meške li nivê sêpê de tê danîn. Piştî vê xebata giran, beşa ku aliyê folklorîk yê resen pêk tîne dest pê dike. Digel ku jiyana li çiyayên bilind û zozanê berfireh bi rengekî bi tevahî xwezayî berdewam dike, ew jî hewl didin ku karê zozanîyê û meşk kîyanê bi ços û stranan ve xweş bikin. Lê kerîyana meşkê bi rastî karekî dijwar e; Li her aliyê meşkê yek an du jin derbas dibin û her du alî jî bi kişandin û lêdanê meşkê bi hev re digêrin. Dema dewê di meşkê de dibe rûnê, jin bi stranan û awazan xebata xwe ya meşkê dixemilînin. Her yek ji wan stranan xwe bi awayekî dengbej dibêjin û jinên din ên ku dem bi dem tînin cem wan bi stranan re bi wan re dibejin. Carinan du jin li her aliyê meşkê hene û li hev re stranan dibejin. Jinên zoma gel stranan meşkê di kerin car caran dere meşkê vediken û çêbuna nîvîşki sehîdî. Her malek rojê çend meşkan kêrin ew jî li girêdayî mastê rojêye. Rûnê ku piştî belavbûna meşkê ya ku bi stranan dewam dike û demeke dirêj dikişîne çê dibe, ew nîvîşk ji meşkê tê derxistin. Vê carê wek rondikê çavan zelal bi ava kaniya cemidî ya ku ji ber kevî û cemedê çiyar tê, nîvîşk wan avan ve tîne şuştin. Gava ku nîvîşk ava tezî hate şuştin mast û dew navda namînin. Di destên jêhatî yên jinan de rûnên ku hatine amadekirin di satilan de dixin. Rûnê ku bi şîrê pezê ku bi gîhayên zêde yên zozanên bilind tê xwarin çêdibe, pir xweş û bi kalîte ye. Dema karê rûnê rojê qediya, meşk, cil û bergan jî bi heman baldariyê tînin şuştin û ji bo roja din amade dikin. Rûnê ku êdî yek ji çêjên bêdawî yên jiyana bilind e, cihê xwe li ser sifreyan digire. Jiyana rojane ya gelên nîvkoçer ên li çiyayên Colemêrgê di jîn ewqasî resen û folklorîk e ku dişê bibe mijara filman. Hundirê konên ku hatine vedan, bi berikê dest çêkirî curbicur ve têne rawêxistin, navnirê konan mîrîkê ser tevnan hatî çêkirin ve tê cudakirin. Her zomekê tevnê raçandinê heye. Ser wan tevnan berik, mîrîk, kon têne raçandin. Ew gelepore tê çêkirin hirîya mîyan û rasteqin bi rengên nav xwezayî ve tînin boyagîkirin. Berikê ku di hundirê kon de hatine danîn jî bi berikê ku ji hirîya rasteqin a bi destan hatine çêkirin hatine danîn. Li her zoznekê teqez çend jinên ku berikan çêdikin hene. Li ber van konên jinan her tim tevnên berikan tînin danîn. Di biharê de, beşên konên reş li zozanan ser tevnê dirêj û fireh tînin tevnandin û çadîrên reş çêdibin, nemaze bi benên ku ji porê bizinan hatine raçandin. Li şûna konên reş ên kevî konên nû yên li ser van doran tînin hilberandin. Jin di jiyana xwe ya rojane de paqîjiya malê, lînêrîna zarokan, xwarinpêj û karên malê, şîrê pez, şîr vediguherînin berhemên curbicur, tevn û tevnkariyê dikin. Dema ku behsa aliyê folklorî yê jiyana wî ya rojane tê kirin, deriyê konên reş an jî konên spî yên ku îro tê de di jîn, bi benikên ku em jê re dibêjin "gûfik" bi reng û tîlên curbicur tînin xemilandin. Parçeyên hundirê konan û tixûbên berkan bi şiklê bendavê, tenik û dirêj, ku tetikên wan ji aliyên derve ve hatine daliqandin jî hunereke rast in. Di xwezayê de şiklên nebat û kulîlkan, ajalan û mijarên çandî li ser van sînoran hatine xêzkirin. Li zozanên ku jiyana rojane berdewam dike hem di konan de hem jî li cihên di konan de berik û mîrîk tînin bikaranîn. Gelek berkê taybet ên Colemêrgê herêma wê hene. Her çiqas berik bi giştî di mehên payîz û zivistanê de tînin çêkirin jî, di mehên havînê de jî ev

yek ji bo jinan dibe sebebê ku werin cem hev, sohbet bikin û berkan çêkin. Yek ji qadên herî girîng ên ku jin jêhatîbûna xwe ya curbecur nîşan didin, berikên dest çêkirîne e. Berikên Hekariyê yên ku navûdengê wan li welatên Ewropayê belav bûye, li gorî reng, şêwe û şeklê xwe êl, eşîr û civakên li herêmê dijin sembolîze dikin. Li navçeya Şemzînana Colemêrgê berkêr Herkî, li herêma Çelê jî berkêr Gulsarya û Lüleperê yên Colemêrgê tên çêkirin. Her wiha dema ku li herêma Beytûşşebabê berikên Sînî û Jirkî tên birîn, li navenda Colemêrgê û derdora wê berikên ku bi Lüleper, Şimkubik bala mirovan dikişîne ser xwe. Taybetmendiya herî girîng ya berikêr Colemêrgê ew e ku bi rengên xwezayî yên ji qalikê daran, giya, ax û ên li xwezayê hatine berhevkirin, têne boyaxkirin. Her wiha hirî jî bi tîlên ku ji hiriya pezên li çiyayên Hekariyê dijin tên çêkirin. Beriya çêkirina berikan li Colemêrgê tîlên bi rengên ku ji mîkukê (indgo) gihayê, şêlê gûzê, axa sor û nebatên din tên di kazan de tên kelandin. Rengên benikêr kelandî ji bo ku bi tevahî werin danîn têne hi ştin ku hişk bibin. Dûv re ev tîl bi tiliyên ku hunerê çêdikin digihêjin hev. Piştî rêwîtiyeke dûr û dirêj, nexş û rengên bêhempa yên kilamên Colemêrgê derdikevin holê. Hilberîna berikan ku yek ji diyardeya jiyana rojane ya jinan e, rastî hevdişîna çand û hunerê ye. Mêvandariya Colemêrgê û baweriya ku her kesê tê ber derî mêvanê Xwedê ye li ev bawerî û adete zozanan jî didome. Ji ber vê sedemê di konê her Colemêrgîyeki de her kîlî ji bo pêşkêşkirina mêhvan xwarinê têr heye û kon an jî beşa ku dê mêvan lê bê xwedîkirin amade ye. Li navendên bajêr odayên mêvanan hene, li zozanan jî nava konan da cihê ku rûniştina mêvanan paqij û amade ye ku mêvan her dem dikarin werin. Di jiyana rojane ya zozanê de karê milbexê jî parçeyek ji çandê ye. Xwarinên ku di milbexê de tên çêkirin ji goşt û şîrên ku ji sewalan tên bidestxistin, tevî giyayên herêma Hekariyê û bi giştî ji çiyayan tên berhevkirin hev re dikin zad û newlêt pijartinê. Xwarinên bi giyayên ku ji çiyayan tên berhevkirin gelek xweş in û di heman demê de cihêrengiyeke çandî û folklorîk jî çêdike. Ez dixwazim yek ji xwarinên ku li vir têne çêkirin nimûne bikim. Dewîn. (Duwîn) Dewîn xwarineke şorbê ye ku bi avedew, genim û giyayên wekî Kereng û Mendê ji çiyayan tên berhevkirin tê çêkirin. Xwarinên ku bi gîhayên Mendê û Kereng ên biharê ji çiyayan tên berhevkirin, bûne parçeyek ji çanda xwarinê ya Colemêrgê. Dema behsa jiyana rojane ya jinan bê kirin, mirov nikare behsa zehmetiyên mezinkirina biçok û zarokan neke. Zarokên li zozanan û çiyayên bilind jî tê wateya hêza kar. Ji ber ku erkên zarokan wek xwedîkirina pez li bîrîyê û alîkariya şivanan bi taybetî di dema bîrê de hene. Bi giştî sergûn û gîhayên hişk û stûr ên ku ji xwezayê tên berhevkirin, ji bo hilêxistina agir li tenûr û kuç li zozanê têne bikar anîn. Ji ber ku zozan li bilindahiya bi qasî sê hezar metreyî hatine avakirin, li wan bilindahiyên dar lê nînin. Ji ber vê sedemê karê berhevkirina qêrşik û sergûnan yek ji karên herî giran ên zarokan e; Lênêrîn û mezinkirina zarokan ji aliyê jinan ve ronîkirina çand, hunera destan û jiyana folklorî ya kurdî ye. Li zozanan zarok xweyî kirin jî zehmetiyeke mezine. Dayîk landik/derguşet zarokan jî di bene zozanan. Ev landikê zarot têda bihêne mezinkirin hemî vek çandeke bingehe.



Langik pirahî bi daran tê çekirin. Nîveka landikê û derdorê landikê zend û benêt nexşkirî ve tene girêday. Cilû bergên zarokan nexşandinê newlêt xwezayî ve tene çekirin. Ew zend û benden girêdanê, yê ku serdadana zerokan hemî bi nexşeke kelturî tê çekirin. Bi taybetî jî kelûpelên mîna desmal û kumikên ku li serê keç û xortan tene danîn û li ser serê wan nexşan ve nîşan didin ku zarok keç an kur e. Landik ku bi giştî li zozanan tene bikaranîn, bi destan hatine çekirin û xemilandin. Di van salên dawî de heman dergûş jî bi hesin tene çekirin. Derdorê landikê û serê baskên zarokan bi cûrbecûr xemlên ku ji gûfikê hirî û tîlên bi rengên xwezayî hatine rengkirin hatine xemilandin. Kufîlên hirî yê rengîn û nerm, ku em jê re dibêjin gûfik, di dergûşên zarokan de pir tene bikar anîn. Di bazbendên ku ji bo girêdana zarokan di dergûşan de tene bikaranîn mînakên hunera destan û çandê jî nîşan didin. Hema bêje di hemû qadên jiyana mirovatiyê de, em dibînin ku di jiyana zozanan de barê giran li ser milê jinan e. Şeweyê cil û bergên jinên Colemêrgê jî ji herêmên din ên kurdan cuda ye. Ev rewş di jiyana bilind de jî wisa ye. Jin di jiyana xwe ya rojane de kincên rengîn ên ku em jê re dibêjin Kîras û Fîstan li xwe dikin. Cil û bergên jinên pîr ên li malê û cil û bergên jinên ciwan jî ji hev cuda ne. Bi rastî, jinên ciwan ên zewicî an jî ne zewicî, bi cil û bergên ku li xwe dikin û girêdeya serî ku li serê xwe dikin jî tê zanîn. Li aliyê din di rojên taybet ên wek dawet, cejn û yê wekî wan de girêkên serê jinan rengîntir û cudatir in. Jin cil û bergên ku bi xemlên cûrbecûr ên wek Kesrewan, Pûşî, Heftreng, Kufî tene xemilandin, li xwe dikin. Ji bilî cil û bergên jinan ên herêmî û tenê çandî, zêrên wan jî rengdêra çandê ye. Li ser lingên xwe xalxal, li milên xwe barzin û taqên zîv, li stûyê xwe jî zêrên cûrbecûr yê zêr û zîv li xwe dikin. Ji aliyê din ve jinên di temenê navîn de porê hinarê ku em jê re dibêjin Bîsk, ji herdu aliyên rûyê xwe daliqandine û di vî beşê porê xwe de bi porên tenik ên zêr an zîv bi porên cûrbecûr li xwe dikin. Yek ji taybetmendiyên girîng ên çanda jiyana Kurdan jî hêmanên çandî yê bêhempa ye ku gelê Colemêrgê anîne nava civakê. Cil û bergên zêde yê wekî dezbenk û Sûçikê ku jin di jiyana zozana de, bi taybetî di dema xebatê de bikar tînin, ew beşên ku hem cil û hem jî kar paqij dikin. Ji aliyê din ve zîlamên ku bi jiyana nîvkoçerî hêzdar dibin, hemû zehmetiyan bi hêsanî derbas dikin, çavkaniya debara malbatê û her wiha têkoşîna bi xwezayê re her tim muxatabê herî xwezayî yê zehmetiyan e. Ji bilî veguhestina kerîyan, dabînkirina pêwîstiyên giştî yê zozaniyê û ewlekariya deşta bilind, her yek ji wan berpirsiyariya malbatê bi cih tîne. Her çiqas mêr di cil û bergên xwe yê rojane de ne pir cuda bin jî, di rojên taybet de cil û bergên ku em jê re dibêjin Şel û Şepik li xwe dikin. Girêdana ser û piştê mêran jî nîşan

dide ku ew civak ji kîjan eşîr an eşîrê ye. Girêdana serê xwe, bi taybetî ji bo mêrên di ser temenê navîn de, di heman demê de nîşana desthilatdariyê ye. Di civaka Colemêrgê de êl û eşîrên curbecur dijîn. Her çend ev eşîr bi gelemperî herêmên bilind ên cihêreng bikar tînin, carinan mirovên ji du eşîrên cûda an ji çend eşîran dikarin li heman zomê werin dîtin. Di rewşek weha de, girêdayên serê mêran cudahiya di navbera koman de eşkere dikin. Dema ku zilamên eşîra Pinyanişî yên Colemêrgê cemedanîyek an jî cemedanîyek û kumikek ji bo serê xwe girêdidin, zilamên eşîra Ertûşîyan du cemedanî bi kar tînin. Ev jî di warê girêdana bejn û şûtikê de ye.



Berçelan Zoma Meydanê

Di jiyana zozanê de beşa herî xweş zarok in. Lîstikên zarokan hene ku di hundurê xwe de dilîzin. Ew bi cûrbecûr tiştên xwezayî û amûrên ku çêdikin lîstikan dilîzin. Bi piranî van lîstikan bi xwe îcad dikin û qaîdeyên lîstikê bi xwe saz dikin. Dema ku xort li zozanan bi piranî lîstikên wek Gok, Holanê, Şeqanê û Biranê li derve dilîzin, keç û xort lîstikên tevlihev jî dilîzin. Zarok bûne pispore di karanîna herî baş a şert û mercên bilind de û van şertan veguherînin lîstikek. Zarokên ku di her firsendê de bi malzemeyên curbecur lîstikan dilîzin, ji ber ku her tim nikarin li deştê topên ji bo lîstina gogê peyda bikin, ji xwe re top çêdikin. Bi taybetî li herêma Bêrî û Guhur/Mixel (cihê ku pez lê radizên û bêhna xwe vedidin) hiriya ku berhev dikin wek top û malzemeyên ku ji felqên ku li çiyayên bilind berhev dikin berhev dikin an jî dayikên wan çêdikin. Hirî, hest û qumaşên cûrbecûr yên berhevkirî bi hev re têne dirûtin. Telê dirûtinê jî ji ber ku ji hiriya pez tê çêkirin xurt e. Gok ku veguheriya topê êdî ji lîstikê re amade ye. Du lîstikên cuda bi gokê-gok-a çêkirî têne lîstin. Mîna ku yek ji wan bi topê dilîze dilîzin. Ya din lîstikek mîna baseball e. Bi darê dirêj di destê her kesî de tê lîstin û hewl didin ku li hember golên piçûk ên hev gol biavêjin. Her tîmek ji pênc kesan pêk tê. Bi dest an lingên xwe xistina topê neqanûnî ye. Ew bi lêdana gogê di destên xwe de û avêtina golê tîma dijber hewl didin ku destê jorîn bi dest bixin. Lîstika Gokê nîşan dide ku ji bo pêşketina bedenî û zêhnî ya zarokan gelek bi fêde ye. “Şeqanê” di lîstikên zarokan de yek ji lîstikên populer e. Weke lîstika berê, amûrên lîstikê yên ku zarok û ciwan li zozanê dileyizin dar û topek hirî ne. Lîstika Şeqanê jî wek bav û kalê lîstika beyzbolê ya navdar a cihanê tê zanîn. Qaîdeyên lîstikê dişibin hev. Lîstika Şeqanê ku li bajar û gundan hema bêje qet

nayê lîstin, yek ji lîstikên herî populer ên li zozanan e. Zarok û ciwanên zozanê hiriya ku berhev dikin şil dikin û dikin hîs. Hirên ku bûne hîs, hişk dibin û dibin top. Dema ku top amade ye, du tîmên cuda têne çêkirin. Lîstik bi ku tîmek topê davêje tîma dijber dest pê dike. Dema ku tîmek gogê diavêje, tîmê din hewl dide ku topa ku tê bi çokê dûr bixe. Eger tîma ku gogê diavêje, li hewayê ku bi darê tê lêxistin, pûan tê jimartin. Ger lîstikvan nikaribe topê bigire, ew hewl dide ku golê bi dest bixe bi yek ji lîstikvanên tîmê dijber re. Ger top nekeve lîstikvanê tîma dijber, mafê lîstikê derbasî tîma dijber dibe. Zarokên ku di jiyana xwezayî de dijîn, rastî, zehmetî, êş û hewcedariyên çerxa jiyânê vediguherînin lîstikekê, kêfê dikin. Yek ji van şahiyên jî veguherandina têkoşîna jiyana xwezayî ya ji bo hebûnê ye. Wateya lîstika terikandinê tam ev e. Lîstika Birane çîroka gurên di jiyana xwezayî de ye ku pez ji keriyên distînin. Di vê lîstikê de zarok an jî ciwan di du komên cuda de têne dabeş kirin. Komek guran, ya din keriyê pez û şivanê parastinê temsîl dike. Li erdê çemberê mezîna tê kişandin. Di navenda çemberê de darek dar tê çandin. Zarokên ku beşa parastinê ya komê pêk tînin li ser vê xetê çemberê çêdikin. Ev kom barê navîn, keriyê diparêze. Koma din êrîşî darikê hundirê çemberê dike. Dema ku zarokên di çemberê de çokê diparêzin, lîstikvanên di beşa êrîşkar de hewl didin ku vê çemberê bişkînin û darikê hundur bigirin an jî dest bidin. Koma êrîşkar bi derxistina zarokan yek bi yek ji dorhêlê hewl dide komê qels bike û di dawiyê de bi girtina darê yanî bi destxistina pez di lîstikê de bi ser dikeve. An jî lîstikvanên di çemberê de baş diparêzin û koma êrîşê paşve dixin û lîstikê qezenc dikin. Ev nîşan dide ku lîstikên zarokan çiqasî bibandor in, ji ber ku jiyana transhumantên ku li zozanan dijîn bi xwezayê re bi rengekî yekgirtî berdewam dike. Gelek lîstik hene ku keç û xortên zozanan bi hev re dilîzin. Di nav lîstikên ku xort û keç bi hev re dileyizin, lîstikên wek Penc Berkane, Kipi, Benkane, Çavmîşkane yên navdar in. Lîstika êvaran, bi taybetî êvarê, di nav zarokên biçûk de Çavmîşkane ye. Sedema ku zarok êvarê vê lîstikê dilîzin ji ber ku ew hêsantr e ku xwe veşêrin. Di lîstikê de pîrikek tê hîlbijartin. Zarokê ku pîrik e heta jimareke diyar dihejmêre û her kes vedîşêre. Pîrik hewl dide wan bibîne. Ew tenê di lîstikên ku ji hêla keçên li deştê ve têne lîstin de heye. Kesên ku zarok di civakan de ji xwe re mînak digirin di serî de dê û bav in. Keç jî bi lîstokên wek mal, benqanê, pênc berkane, tiliyane, benkane, jiyana rojane ya dayikên xwe dikin lîstik. Bi taybetî êvaran carinan bi beşdariya xortan, zarokên ku lingên xwe li hev dixin, çargoşe û biwêjên curbicur dibêjin, di dawiya peyvê de kê rast tê, lingên xwe vedikişîne û ji lîstikê derdikeve. Ev lîstik heya lingê dawî dimîne. Kî herî dawî bimîne bi ser dikeve. Ev lîstik jî bi tiliyan tê lîstin. Em dikarin biwêjên lîstikê yên ku di lîstikên zarokan de têne bikar anîn wiha mînak bidin.

Zayê bayê
dûv zirnayê
zirna çeke
pê qaçekê
hilkêşekê

Holopen du lopen
tasê tûsê
mam hilûsê
kipe kipa
poza fele, hilpe qilîçê

Yek ji lîstikên populer ên ku ji hêla ciwanan ve tê lîstin, ji bilî lîstika ku bi zarok, ciwan û mezinan têne lîstin, lîstika Clidane ye. Her çiqas lîstika Cilidane dişibehî lîstika Cîrîtê ya ku bi giştî tê zanîn jî, li herêma Hekariyê ji aliyê qaîdeyan ve ferq heye. Lîstika Cilidane di navbera du tîmên dijber de tê lîstin. Lîstikvan li hespên xwe siwar dibin û çend çîpên kurt ên stûr ên ku ji dara daristanê hatine çêkirin digirin. Yek ji lîstikvanan li

hespê xwe li nîveka meydanê siwar dibe û lîstikvanekî dijber dike. Dema ku aliyê din jî heman tevgerê dike, lîstikvanê ku berê derketiye darê di destê xwe de davêje hevrikê xwe. Ger dar dest bi lîstikvan bike, lîstikvan jî lîstikê derdikeve.



Zozana Qîrnêse

Lêbelê, lîstikvanê dijber bi darê xwe li hember darê ku bi heman lezê tê destwerdanê dike û heman tevgerê li lîstikvanê dijber dike. Ev lîstika ku bi heyecaneke mezin tê lîstin û temaşekirin, dema ku aliyek bi temamî tîk diçe bi dawî dibe. Zarokên biçûk ji bo hînî lîstikê bibin hewl didin li ser keran bilîzin. Lîstikên li zozanan di beşa şahiyê ya jiyana de cîhek girîng digirin. Bi taybetî ber bi êvarê ku kar û bar xilas dibe, lîstika KÊL Vêlanê di nav ciwan, zarok û heta mezinan de tê lîstin. Di lîstika KÊL Vêlanê de hejmar û temenê lîstikvanan ne girîng e. Yê ku bikaribe kevîran rasttir û bi bandortir bavêje tê hilgêrtin. Lîstik li ser qadeke safî tê lîstin. Li dûrahiya bi qasî sî metreyan, sê perçeyên kevîran li hemberî hev tîne danandin. Ev kevîrên hanê bi giştî rût in, selin û bi qasî nîv metre çargoşe ne. Bi kevîrên piçûk ên li ser hev, bi armanckirina hev tê avêtin. Kî davêje kevîrê rawestayî yê aliyê dijber, guleyek din jê tê. Di vê lîstikê de, dema ku hemî kevîrên rawestayî yê aliyekî dakevin, lîstik qediya û lîstikvan alîyan diguherînin. Lîstika kêf û westiyayî ya kêlvêlanê sohbetên êvarê û çayên çêkirî xweştir dike. Kesên ku di derdoret kursiyê kom dibin lîstikê rexne dikin û lîstikvanan ji bo lîstika roja din bê lîstin hildibijêrin. Lîstika Şekalane jî yek ji lîstikên populer ên di nava ciwanan de ye. Di vê lîstikê de dema ku pêlavek/solek kevn tê bikaranîn, pêlavên lîstikvanan ji lingên wan derdixin û dem bi dem diavêjin hev. Weke ku tê dîtin, lîstikên zarok, ciwan û mezinan ên di jiyana zozaniyê de, bi refleksa çandê û derfetên ku bi xwezayê re bi hev re jiyana dike, pêk tê. Lîstikên wek şetrencê yê ku kal û pîran dileyizin, bi taybetî êvarê navdar in. Ji van lîstikan ya herî dijwar jî lîstika we ya Neh berkanê ye. Şeşberkane û Sêberkane jî guhertoyên jêrîn ên vê lîstikê ne. Pîremêr li ser nexşeyek ku li ser rûxek peht hatî xêzkirin ku li her aliyek neh goşe hene dilîzin. Lîstik li ser stratejiyek bêkêmasî û tîkbirina dijberê di lîstikê de bi xwarina daçekên wan e. Nexşeya lîstikê li ser kaxiz, çerm, zinarek xêz an jî deverêk wekhev tê kişandin. Dijber neh kevîran ji hev digirin. Parçeyên lîstikê her yek bi qasî çivîkek an piçûktir in. Kevîr di kuncên tabloyê de sê perçe

têne hiştin. Dûv re, bi kirina yek tevgerê, perçe têne avêtin qada lîstikê. Armanç ew e ku bi girtina rêyên aliyên dijber û bêbandorkirina kevîrên wan, lîstikê bi dest bixin. Lêbelê, ev lîstik ew qas pêşbaz e ku carinan lîstikek demjimêran digire. Her yek ji wan bi artêşên xwe re li qadên şer têkoşîna xwe ya ji bo stratejiyê amade ne didomînin. Ew guhertoya herî jor a lîstikê ye ku li ser stratejî û analîzan tê lîstin, û lîstika "Bîst Berkanê", ku bûye lîstikek şer a rastîn. Lîstika Bîst Berkanê di heman demê de lîstikek e ku li ser kaxezek berê hatî xêzkirin li ser hin rêgez û stratejiyan tê lîstin. Carinan lîstok di nava rojê de naqede û bêyî mudaxele li qada lîstikê tê hiştin ku roja din were domandin. Lîstikên parastinê yên ku bûne pêwîstî û pêdiviya jiyana li erdnîgariyeke diwar, bûne parçeyek ji çanda Colemêrgê. Dawet, nîşan, şîranî, cejn, cil û berg, stran, şahî û rojên din ên taybet ku hêmanên bingehîn ên jiyana folklorîk in, bingeha çanda Colemêrgê jî eve ne. Jiyana civakê ya li ser vê bingehê hatiye avakirin ewqas rengîn dibe. Li gel gelek neyînî û dezawantajên erdnîgariya asê, tê zanîn ku jiyana wê ya bêhempa û çanda wê ya xwe afirandin bi parastin û lînêrînê mayînde bibe. Dema ku di dawetan de li herêmên nêzî erdnîgariya Colemêrgê reqasa xwe bi def û zurnayê dihatin çêkirin, di dawetên Colemêrgê de jî dîlanên kevnepî yên reqasê bi piranî bi dengbej û stranên dihatin çêkirin. Di çanda Colemêrgê de dema ku di rojên taybet de stran têne gotin, di karê rojane de jî stran dikarin werin guheztin. Çawa ku jin bi hev re stranên dibêjin dema ku Meşkê dikêrin, mêr jî dema ku giya dirû, genim, birinc û karên bi vî rengî dikin, bi bidegekê stranên dibêjin. Di civaka Colemêrgê de ku stranên cûrbecûr ên wekî Stran, Payîzok, heyranok û ez lê têne gotin, li gorî girîngî û rûdana bûyerê stran an jî dubendî têne gotin, di her rewşê de ku başî û xirabî hebin, mîna bûyerên civakî şahî, xem, bela û her weha jiyana rojane da stran, bend û medihe têne gotin. Stranên ku li Colemêrgê di diwankî têne gotin ji stranên ku di dema govenda de têne gotin cuda ye, stranên ku ji hêla jin û mêran ve têne gotin jî cuda ye. Mêr bi piranî stranên li ser şer, qehremanî û bûyerên mîna "Hespê Beyzade, Elî Enteran, Talane" dibêjin, jin jî bi piranî li ser evîn û çîrokên mîna "Mumînê, Kuriko Mela Elî" dibêjin. Jiyana rojane da jî jin û mêr bi awayekî kolektîf karsaziye dikin stran dibin hevalgaziya wan. Dema ku mêr di nav zewiyên birincî de rêzan dîrûnê dikin, bi hev re bi dengekê stranên dibêjin û kom bi kom dubare dikin. Ji aliyê din ve jin li ser kilamên stranên xwe distrên û Meşkê dikêrin.



Zoma Berçelan

Em dibînin ku yek ji hêmanên girîng ên jiyana zozaniyê û yek ji hêmanên bingehîn ên jiyana folklorîk jî stranên ku her rewşa gel vedibêje ne. Mînaka dewlemendiya çandî ya girîng ew e ku her stranek ku di civaka Colemêrgê de tê gotin

çîrokek û reqs û dîlanek cûda heye. Gelek lîstikên pirjimar û her weha sê ling hene, ku li hala Colemêrgê bi giranî têne lîstin. Tiştêkî bal kêşe ku wek dengbejiyê di civakeke ku her tiştê ku hatiye jîyan û jiyan bi stranan tê gotin de derkeve holê. Wek hemû kurdan, li kurdên Colemêrgê jî dengbejî yek ji bingehiya herî girîng ên civak û çandê ye. Dengbej nûnerên herî bedew ên çandê ne, ji ber ku di dawet, sohbet, civîn û rojên taybet de stran têne gotin. Weke di civakên nîvkoçerî de, li zozanên Colemêrgê jî van rojan ji bo çerxa xwezayê, geşbûna jîyanê û faktorên çandî rojên girîng hene. Ajaldarî ku sedema hebûna jiyana civak û zozanên bilind e jî di vê de xwedî roleke girîng e. Li keriyên pez ên ku zivistanê û heta biharê reberî berdewam dike, di mehên havînê de pez û berx ji hev cuda tên çêrandin. Berxên ku ji biharê û pê de li zozanan diçêrînin, ber bi dawiya mehên havînê ve baş mezin dibin. Bi giştî ber bi dawiya meha tîrmehê de, hiriya van berxan zede dibe û divê hiriya berxên ku pir mezin bûne bêne birîn. Kurd bi jiyana xwe ya rengîn û dewlemendiya xwe ya çandî tên naskirin, berxên xwe jî mezin dikin, bi pezê xwe re dixin nav hev û hirî jî wek şahîyeke çandî ya rast di pîroz dikin. Berx mezin dibin, êdî wextê birrîna berxê tê, bi rojan berê amadekarî tên kirin. Berî berx birrê berx şuştinê dikin. Festîvala şuştina berxan tê lidarxistin da ku hiriya pezên ku di nava salê de li xwezayê diçêrînin bê birîn û berx bi hêsanî bên paqijkirin. Berxên ku ji avên cemedî û kaniyên kevîyan yên ji çiyayên bilind ên Colemêrgê dadikevin xwarê, di çeman de tên şuştin. Di dema şuştina berxan de, çi zarok û çi mezin, hemû zilamên zozanan kom dibin. Ser gerekî çîyan an jî li ser çemeke berê diyarkirî li her du aliyên çemekî kom dibin. Şivan berxan tînin û li aliyekî çem dicivin. Mêrên ku li her du aliyên çemê rûdinê, li ber hev û bi dorê, berxan yek bi yek dixin avê. Mêrên ku di çem û derdora wê de zincîreyekê çêdikin, berxan dest bi destê xwe dikin û di ava sar de berxan dişon. Li aliyekê karê şuştina berxan berdewam dike, li aliyê din li ser kuçkan û ser sêhlan xwarin tên pijandin û li xwarin dest pê dikin. Piştî ku karê şuştina berxê xilas dibe, bi giştî rojek an du roj piştî şuştina berxan vê carê Berx Bir tê kirin. Colemêrgê şahîya berx bire wek cejneke tê kirin. Jiyana nîvkoçerîyê da berx bir rojêke girînge. Ji ber hinde ev roje wek cejneke tê pîrozkirin. Gelek zozan, war li ser mîrgên mezin û bilind wek çiyayên Berçelan, Feraşîn, Bileh û Binevşanê hatine avakirin. Yanî wek taxên bajaran, li zozanan jî taxeke bilind heye. Ji ber ku ev e, zozanan cîran hewl didin ku cejna Berx Birê di heman rojê de negirin. Ji ber ku hevdu gazî dikin festîvalên zozanan yên ku tên lidarxistin. Roja ku berx bir dê bête kirin li wê zozanê çend roj berê tê diyarkirin. Ji bajaran heta zozanên cîran, dost û xizm tên gazîkirin. Ji bo wê rojê xwarinên herêmî tên amadekirin.



Zozana Merganê Çîyayê Cilo

Birrîna berxan di saetên serê sibê de dest pê dike. Ji bo zarokan, ew roje şahiyek mezin e. Hewl didin berxên ku bèn birîn bi dûvçûna wan bigrin û tiştê ku digirin digihînin zelaman û alîkariya dirûtinê dikin. Berk u berx bir dê bête kirin, mêvan, cîran û xelkê nêzik dê bihêne zome, hazirîyeke mezin tê kirin. Jin cil û bergên xweş li xwe dikin, û leza mêvandariya mêvanan li kêleka karê malê dest pê dike. Dema berx diherikin, xwarin tîna pijandin û ji bo mêvanan çadîr tîna amadekirin. Sifre tîna danîn, çaydan û samovar dest bi kelandinê dikin. Ber bi nîvro berx kêr dibin û ciwan kar digrin ser xwe, mîr û jinên mezin jî bi mêvanan re diçin. Xwarin tîna xwarin, çay tîna vexwarin û piştî serdana cîranan govend tîna girêdan. Em bûn şahid ku di festîvala Berx Bîrê de, ku çendî car li zozanên Berçelan û Nebirnavê em beşdar bûn, pêşbirk û lîstikên curbicur ên xelatkirina xelatan di nav zarok û ciwanan de hatin lîstin. Berx Bîr ku bi stran, dîlan, cil û bergên rengîn û xwarinên herêmî hatiye xemilandin, di atmosfera festîvaleke mezin a çandî de tê. Welatîyên li bajaran dijin, bi taybetî jî di dema Berx Bîrê hîviya gazîkirina mirovê xwe û malbat û xizmên xwe yên ji zozanan dimînin. Li Colemêrgê kevneşopîyeke dîroki jî ewe ku rojên girîng ên ku civakê pîroz dikin wek şahiya Berx Bîrê de ji bûkên nû re jî diyarî tîna şandin. Wê usula dîyarîyê jî dibêjin Pîrsîyar; Şahiya Berx Bîr ku bi beşdariya hejmareke zêde ya xelkê hatinê û gelek stran û govendên mezin lê hat kirin, yek mihîrcaneke çandî yê nîvkoçerên Colemêrgê ye û yek ji mijarên rengîn e. Jiyana folklorîk. Çîyayên Colemêrgê ne cihên ku bi sedsalan tenê li zozaniyê tê jiyîn û bi sewalkariyê re şert û mercên debarê çêbûne. Di heman demê de, em di agahiyên ku me di lêkolînên xwe yên qadê de bi dest xistine de dibînin ku eşk ê evînen mezin tîna jiyîn, destan li ser mijarên ku damarên civakê ava dikin hatine nivîsandin û hema bêje her navekî zozanekê di van destan û çîrokan de cih digire. Di vê nuqteyê de em lêkolînên xwe yên li ser eşk û evîniyên liv an zozanane hatîjîyan didomînin. Ber biharan zozanê Colemêrgê dibin bihuşteke ku jiyana ji nû ve çêdibe, kulîlkên bi helîna berfê ji axê derdikevin û avên biharê, her yek wek ava bihuşte di herike. Bihar tîna wateya jiyane. Jiyana li zozanê bilind wateyek din heye, bedewiyek din heye. Evîna herî xweş li van deştan tê jiyîn. Di mehên zivistanê de yek ji faktorên girîng ên lidarxistina dawetan li Colemêrgê ew e ku ciwanên ku di van zozanan de hevdu dibînin û evîndar dibin di dawîya demsalê de dema vedigerin bajêr dizewicin; Yek ji xweşîyeke mezin ewe ku bi jiyana li zozanan ve girêdayî ew e ku ciwan pir caran tîna cem hev. Keç û xortên ciwan hevdu dibînin û hez dikin. Hez kirina zozanan da eşk û evînet bi hezaran salan tîna gotin jê derdikevin. An jî, ji ber cîrantiyê û tîkiliyên mirovahî yên bi zozanên cîran re ciwan hev dibînin û evîndar dibin jî yek ji wan sedeman e ku ev evîna tîna jiyîn. Di navbera ciwanên ku li gelek herêman li cihên wekî çavkaniyên avê yên hevpar, kaniyan û cihên şuştina hîrî hevûdu dibînin de axiftin lê çêdibin. Hev dîtanê ser kaniyan efsaneyî ne. Heger di navbera malbatên du ciwanên ku li zozanan hevdu dibînin û ji hev hez dikin de ferqek hebe, an jî di navbera çîyayên bilind de zehmetiyên fîzîkî hebin, wê demê ev evîna ne tenê di navbera du dilên ciwan de, di heman demê de di nav ciwatan de jî tîna jiyana kirin. Yê ku eşk û evîniya wan zor zehmet derbaz dibe hemî kes ji bo van evîndarên ciwan dua dike ku bigihîjin armancên xwe. Carinan li zozanan evînen ne mimkûn ên wisa tîna jiyîn ku ev evîna bi salan, heta bi sedsalan dibin efsane. Destanên evîne yên Cembelî û Bînefş ên ku li zoma Berçelan a Colemêrgê qewimî, bi sedsalan hatine gotin û bûne mijara romanên. Cembelî kurê Mîrê Hekarîyane . Bînefş keça Faris Axa yê koçere.

Ev ciwan li ser deştên bilind yê ku çiçek, kanî ên zoma Berçelan li ser Kanîya Evînê hevdu dibînin. Li pişt vê hevdişina ku di nihêrîna yekem de eşk û evînê, li kaniya ku bi salan şûnde navê Kaniya Evînê/Çiyaya Evînê lê tê kirin. Destanek ku tê de neçarî bi darê zorê tê jiyîn û êşa evînê heta hestî tê jiyîn diqewime. Hezkirina Cembelî ya ji bo Bînefşê bi salan wî dike şivan. Li aliyê din nalînên ku Binevş li ser Cembelî dike, belav dibin. Evînên zozanan wek çiyayên wan ên bilind û asê zalim û wek geliyê Zapê ku wek tava tîrmehê germ e kûr û birîn in. Destana evînê ya Cembelî û Bînefş ku mijara stran, çîrok û romanên e, di van demên dawî de ji aliyê nivîskarê Colemêrgê Îhsan Colemêrgî ve veguherî romanekê. Em hêvî dikin ku evîna Cembelî û Bînefş di sînemaya kurdî de cihê xwe bigire û serpêhatî bibê bîngê nîrxandinê nîrxî yê cihê wan di civakê de. Di civaka Colemêrgê de ku bi destanên evînî, çand û jiyana xwe ya folklorî çanda xwe diafirîne, navên zozanan jî ji bîngê çandî, şert û mercên xwezayê, berhemdarî, çiyayên bilind, avên kanî û deştên bilind hatine girtin. Bi vê awayî Berçelan, Nebirnav, Feraşîn, Kanî Kîl, Norgiz, Bileh û Binefşan, Çil Kanî, Kanîya Dewlemendan, Avexwerk, Mergan, Balaa, Meydan Belek, Meydan Zer, Zoma Sûlav, Kanî Serma û bi dehan zoznên din ên bilind, her yek bi wateya xwe û çîrok û navên xwe ji serpêhatiyên xwe girtine. Zozanên ku bi giştî ji du hezar û heta sê hezar û çarsed bilindahiyên, li erdnîgariya Colemêrgê cihê xwe digirin. Li ser deştên ku ji zozanên bilind û Alpinîst pêk tên, bi kulfîlk û cihêrengiya nebatên xwe yê zêde heya demsala dawîn a salê bêriya xwe nake. Bi hezaran pez heta serê zivistanê bi giyaşê şîn tê xwarin. Ev îspata wê wateyê ku qalîteya bilind a goşt û şîrên ku ji ajalên li herêmê dijîn tên bidestxistin. Di vê encamê de em di lêkolînên xwe yê qadê de gihiştin daneyên xwezayî, rast û dîrokî da ku em her kêliya jiyana çandî ya bêhempa ya Colemêrgê biciribînin û bibînin ka ev çand li derveyî bajar û gundan berdewam dike yan na. Bi sohbet, çavdêrî û wêneyên ku me li hemû zozana lêgerîyay, kişandin, jiyana nîvkoçerî ya Colemêrgê hem li zozana û hem jî li jiyana niştecihbûyî didome. Bi rastî jî ronîkirina mijarên çandî yê li zozana bi rastî û rengîntir e. Bi ser vê mijarê, em bi mehan di xebata xwe ya li zozanan de car bi car bûn mêvanên kurdên Hekarî û herwiha Koçerên ji parêzgehên din ên kurdan. Di dema xebata xwe ya zozanan da, em rastî çî astengîyek neyînî û pêşdaraziya xelkê li zozanên bilindahiyên nehatin. Em li çiyayên bilind û zozanên em bi şev lê diman, li qadên jiyana yê ku me wêne kişandin û sohbet dikirin, bi kêfxweşiyek mezin xebitîn. Em deyndarê mêhvandarî û mazûvaniya gelê xwe yê li zozanê Colemêrgê dijîn, ku ji bo karê me yê rehet pêk bînin, her cure alîkarî kirin. Ev lêkolîn ji bo ku jiyana û çanda folklorîk a yekane ya civakê nîşan bide hatiye kirin.

MALE IMAGE IN THE PROVERBS

ÖZET:

Bu çalışmamızın amacı, Önemli bir kısmı yüksek dağlarla kaplı Kürt coğrafyasının ve özellikle bu dağlık alanların derin vadilerinde ve platolarında yaşayan Hakkâri Kürtlerinin yarı göçebe yaşamlarının kültürel halini yansıtmaktır. Tarihler boyunca yaşamlarını doğa ile iç içe yaşayan, geçit vermez dağların, derin, hırçın vadilerin belirlediği sınırlar içerisinde kalan Hakkari halkının kültürel ve folklorik yaşamı da kendine özgü gelişim göstermiştir. Coğrafik olarak dağlık ve sarp olan bir bölgede yaşayan halk, diğer bölgelerde yaşayan toplumlarla çok fazla yaşam paylaşımı yapamadığı için kendi toplum değerleri içerisinde kültürel yapısını ve folklorik yaşamını da kendisi şekillendirmiştir. Yerleşik hayatta olduğu gibi yarı göçebeliliğin verdiği yaylacılık yaşamında da bu kültürel öğeler yaşatılmış ve günümüze kadar devam etmiştir. Böylesine özgün bir yaşam ve oluşturduğu kültürün yok olmaması adına özellikle Hakkari yaylalarında yaptığımız alan çalışmaları ile görsel ve yazarak kayıt altına alma çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Böylece alan çalışmalarımızın sonucunda Hakkâri Kürtlerinin yayla yaşamı ve içerisinde barındırdığı folklorik öğeler ortaya çıkarılacaktır. Çalışma yapılırken coğrafik zorlukların her şeklini yaşadığımız dağlık alanlarda bulunan yaylaların gerçek zorluklarına da şahitlik ediyoruz. Hakkâri bölgesinde bulunan yüksek rakımlı yaylalarda yaşamlarını sürdüren insanlarımızla bir araya gelerek bölgedeki yaylacılarla mülakatlar yapıyoruz. Yayla yaşamları içerisinde bulunan her detayı atlamamak adına her yaylada geceleri kalarak gözlemlerimizi sürdürdük. Özellikle daha çok halkın gittiği bölgelerde, Berçelan yaylası, Mergan yaylası, Nebınav yaylası, Golan, Mêrgezer, Mendênî, Feraşîn, Bala, ve diğer yaylalara yılın farklı zamanlarında giderek, yaylacıların yaşamları ile birlikte hayatlarında yer alan ve kültür haline gelmiş folklorik yaşamları üzerine araştırmalar yaptık. Yapılan alan çalışmaları ve araştırmalarda kültürel yaşamın bütün detaylarına dikkat edilerek yaşamın ve kültürün özgünlüğüne ve hassasiyetine dikkat edilmiştir. Yaptığımız çalışmalarda şunu gördük ki kendi özgünlüğünde şekillenmiş bir halk kültürü içerisinde birçok özellik vardır ve bu özelliklerin dogmatik olduğunu anlıyoruz. Bunun sonucunda net olarak görüyoruz ki Kürdistan coğrafyasının en yüksek, en dağlık ve en güzel yerinde yer alan Hakkâri, coğrafik yapısı, kendine özgü kültürü, folklorik yaşamı ve yetiştirdiği edip şahsiyetleri ile önemli bir yere sahip olduğunu gösteriyor. Dağlık ve yüksek platoların olduğu bir coğrafyada, yarı göçebeliliğin verdiği yaşam şartları aynı zamanda kendi içerisinde bir kültürün oluşmasına sebep olmuştur. Hayvancılığın yoğun olduğu bölgelerde, kış aylarında şehir, belde ve köylerde yaşayan halk, yaz aylarında ise yüksek rakımlı bölgelere, mera alanları olarak kullanabilecekleri yaylalara göç etmektedirler. Yılın yaklaşık beş ayını yaylalarda geçiren halk, yayla yaşamı yanında yerleşik hayatta olduğu gibi düğünlerini, nişanlarını, taziye ve özel günlerini yaylada icra etmişlerdir. Folklorik yaşamın bir parçası olan yayla yaşamında kültürün bir parçası haline gelmiş bazı önemli günler ve haftalar vardır. Bu günlerin her biri birer ritüel halinde kutlanmıştır. Bu ritüellere Berxbir/ Kuzu Kırpma, Berxşu/Kuzu Yıkama gibi örnekler verilebilir. Kadınların günlük iş ve yaşamları içerisinde Berivanî/ koyun sağımı da yine günlük sıradan ama kültürel bir ritüel olarak sürdürülmektedir. Hakkâri ve yaylalarında koyun sağımı bir

düzen ve yardımlaşma ile sürdürülmektedir. Şehirde top ile oynayan çocuklar, yaylada koyun yününden yapılan “Gok” denen top benzeri bir şeyle ellerinde sopalarla topa vurarak oyunlar oynarlar. Ya da iki ayrı takım oluşturup üçer veya dörder kişilik takımlar halinde eşeklerin sırtında ellerinde çift sopa ile bir birlerine fırlatarak karşı takımın alanının geçmesini sağlarlar. Bu oyun aynı zamanda her çocuğun ne kadar iyi binici olduklarını, ellerindeki sopaları ne kadar ustaca fırlattıklarını ve her birinin iyi birer oyuncu olduklarını gösteriyor. Aynı zamanda Kêl û Vêlanê gibi oyunlar ise çocuk, kadın ve erkeklerin birlikte oynadıkları oyunlar da az değildir. Yaylacılıkta kadın yaşamına ve çocuk oyunları ile birlikte kültürel öğelerin renkliliği üzerine aşağıda daha geniş yer vereceğiz. Sonuç olarak bu çalışmada Hakkâri Kürtlerinin yarı göçebe yaşamlarının kültürel ve folklorik yönleri ve özellikle de bu yaşamın yayladaki boyutları açığa çıkartılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Hakkari, Yayla, Toplumsal Yaşam. Folklor.*

FOLKLORIC LIFE IN THE HIGHLANDS OF HAKKARI

Abstract:

The aim of this study is to reflect the cultural state of the semi-nomadic lives of hakkari Kurds, a significant part of which is covered with high mountains and especially in the deep valleys and plateaus of these mountainous areas. The cultural and folkloric life of the Hakkari people, who lived their lives intertwined with nature throughout history and remained within the boundaries determined by the mountains and deep, vicious valleys, has also developed in its own way. The people living in a geographically mountainous and steep region have shaped their cultural structure and folkloric life within their community values because they cannot share much life with the communities living in other regions. As in settled life, these cultural elements were kept alive in the highland life given by semi-nomadism and continued to this day. In order to ensure that such an original life and the culture it creates does not disappear, we continue our visual and writing recording efforts, especially with the field studies we do in Hakkari highlands. Thus, as a result of our field studies, the highland life of Hakkari Kurds and the folkloric elements contained in them will be revealed. During the study, we also witness the real difficulties of the highlands in the mountainous areas where we experience all forms of geographical difficulties. We meet with our people who live in high altitude highlands in Hakkari region and interview the highlanders in the region. In order not to skip every detail in the highland lives, we continued our observations by staying at night in each plateau. Especially in the regions where more people go, we went to Berçelan plateau, Mergan plateau, Nebrnav plateau, Golan, Mêrgezer, Mendênî, Feraşîn, Bala, and other highlands at different times of the year, investigated the folkloric lives of the highlanders in their lives, and became culture. In field studies and researches, attention was paid to all the details of cultural life and the originality and sensitivity of life and culture. In our studies, we have seen that there are many

characteristics in a folk culture shaped in its originality and we understand that these characteristics are dogmatic. As a result, we clearly see that Hakkari, which is located in the highest, mountainous and most beautiful place of Kurdistan geography, shows that it has an important place with its geographical structure, unique culture, folkloric life and the personalities it cultivates. In a geography of mountainous and high plateaus, the living conditions of semi-nomadism also led to the formation of a culture within itself. In the regions where livestock is concentrated, people living in cities, towns and villages in winter and highlands that they can use as pasture areas in summer. The people, who spent about five months of the year in the highlands, performed their weddings, engagements, condolences and special days in the plateau as well as in the settled life besides the highland life. There are some important days and weeks that have become part of the culture in highland life, which is part of folkloric life. Each of these days is celebrated as a ritual. Examples of these rituals such as Berxbir/ Lamb Trimming, Berxsu/Lamb Washing can be given. Berivanî/ sheep milking is also carried out as a daily ordinary but cultural ritual within the daily work and life of women. Sheep milking in hakkari and highlands is carried out with order and cooperation. Children playing with the ball in the city play games with sticks in their hands with something similar to a ball called "Gok" made from sheep's wool on the plateau. Or they form two separate teams and throw them at each other in teams of three or four with a double stick on the back of the donkeys, allowing the opposing team's field to pass. This game also shows how good every kid is how skillfully he or she throw the sticks in their hands, and how each of them is a good player. At the same time, games such as Kêl û Vêlanê are not few games that children, men and women play together. We will give a wider place below on women's life in high landing and the color of cultural elements along with children's games. As a result, in this study, cultural and folkloric aspects of the semi-nomadic lives of Hakkari Kurds, and especially the dimensions of this life on the plateau, were tried to be revealed.

Keywords: *Hakkari, Highland, Social Life. Folklore.*